

**Analysis of Zari’s Dreams in Suvashun Novel
Based on Jungian Theory and the Function of
Anachronism in it**

Fatemeh Shakeri Vahdani*¹, Bahador Bagheri², Hossein Bayat³

Abstract

Dreams are included in the category of narratives due to the important element of "time" and the types of anachronism, and examining their function in these texts is considered a way to enter the minds of characters and interpret literary texts. The aim of the present study is to examine the development of Zari's character in the novel Suvashun and to explore the function of the element of "anachronism" in the narrative of the story by examining dreams from the perspective of Jung's theory of the archetype "rebirth". The descriptive-analytical method has also been used in these analyses. To achieve this purpose, the novel Suvashun was selected due to its diverse narrative techniques, and among them, Zari's dreams were examined. The findings showed that dreams interpreted as Joseph's death have a prophetic function, but from the fifth to the seventh dream - after Joseph's death - the dreams acquire a compensatory function and

Received: 23/08/2024
Accepted: 18/11/2024

* Corresponding Author's E-mail:
shakeriuniversity@gmail.com

1. Graduate of the PhD program in Persian Language and Literature at Kharazmi University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0009-0002-6332-6959>

2. Professor of Persian Language and Literature at Kharazmi University, Tehran, Iran

<https://orcid.org/0000-0001-9222-6418>

3. Associate Professor of Persian Language and Literature at Kharazmi University, Tehran, Iran

<https://orcid.org/0000-0001-6032-163x>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

guide the dreamers in returning to themselves as a result of internal transformation.

Keywords: Dream analysis, Jung, Suvashun, psychoanalytic criticism, narrative anachronism.

Introduction

The present study aims to examine Zari's dreams in the novel *Suvashun* by Simin Daneshvar, a prominent contemporary Iranian writer, through the lens of Carl Jung's archetype of "rebirth." In addition, the study investigates the function of anachronism in shaping the narrative structure and advancing the storyline. A descriptive-analytical method has been employed to achieve these objectives. These dreams are analyzed in relation to three key aspects: their narrative function, their role in the transformation of Zari's character, and their contribution to the progression of the story through temporal disruption.

Research Background

Numerous studies have been conducted on *Suvashun*, including the studies from the perspective of epic elements, mythological symbols, symbolic realism, the concept of life and death, etc., which mostly revolve around the criticism of social themes in this novel; but some of them have dealt with the psychological analysis of this novel. According to the research conducted, none of the previous studies have examined the dreams of this novel, and in particular the dreams of Zari, the main character of the story, from the perspective of Jung's ideas and the function of the theory of time in its dreams, and the present study is new in this respect.

Main discussion

The first four dreams—namely, observing her naked body and being examined, being swallowed by a dragon, being thrown into an oven, and shooting arrows at clods—occur prior to the death of Yusuf. At

this stage, the dreams primarily perform a predictive function. The dream of nakedness symbolizes Zari's authentic self, which remains concealed beneath layers of fear and social constraint, thereby generating internal anxiety. The subsequent dreams collectively foreshadow Yusuf's impending death. These symbolic representations reveal that Zari's unconscious mind is deeply concerned about Yusuf's fate; however, she lacks the agency and psychological strength to act upon this awareness.

This phase represents the initial stage of Zari's character transformation. Although she recognizes the necessity for action, she remains trapped in a state of fear and hesitation. The anxiety rooted in her unconscious renders her indecisive, powerless, and emotionally conflicted. The foundation for Zari's transformation is established through the subsequent dreams, which occur after Yusuf's death. These include the dreams of watering a tree with blood, the appearance of the fairy king, and the night of Suvashun.

The dream of a tree being nourished with blood represents the first stage of Zari's internal transformation, symbolizing sacrifice, renewal, and the beginning of psychological growth. In the following dream, Yusuf appears riding a horse and assumes the role of a guiding figure. He provides direction, reassurance, and encouragement, thereby facilitating the second stage of transformation, which involves the expansion and development of Zari's personality.

The final and most significant dream, the "Night of Suvashun," is directly linked to Jung's archetype of rebirth. In this dream, Zari undergoes a profound transformation that integrates both her internal and external realities. An elderly woman informs her of the significance of the Suvashun ritual and emphasizes the importance of preserving the memory of the oppressed.

Conclusion

The findings of this study suggest that dreams in Suvashun initially serve a predictive function, anticipating key narrative events such as

Yusuf's death. However, following Zari's psychological awakening, these dreams assume a compensatory role, helping her reconcile internal conflicts and achieve emotional balance. The continuity of Yusuf's memory, particularly through ritualistic representations within dreams, further contributes to Zari's transformation. By sustaining the symbolic presence of her husband, she develops a sense of hope and renewal, which liberates her from psychological stagnation and enables her to embrace a new life trajectory.

From a temporal perspective, the analysis reveals that all of Zari's dreams incorporate elements of temporal dislocation. The narrative, presented from a third-person perspective, frequently disrupts chronological order by introducing events before their actual occurrence. With the exception of the dream involving the fairy king, the remaining dreams are predominantly future-oriented and reflect Zari's intuitive anticipations of forthcoming events. These dreams occur both before and after Yusuf's death, yet consistently maintain their predictive function, forecasting not only his death but also the enduring nature of his memory and the ritualization of his legacy.

The use of anachronism serves multiple narrative purposes. By presenting events out of sequence, the author creates suspense and engages the reader in an active process of interpretation. Moreover, the predictive nature of these dreams is often moderated through subtle narrative techniques, such as the use of humour and ambiguity. For instance, the dream in which Yusuf is swallowed by a dragon is softened by depicting the dragon as resembling a familiar figure, thereby reducing the perceived severity of the event.

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۱۰، شماره ۱۹، بهار و تابستان ۱۴۰۵، صص ۲۶۲-۲۹۶

مقاله پژوهشی

تحلیل رؤیاهای زری در سووشون دانشور براساس نظریات یونگ و کارکرد زمان‌پریشی در آن

فاطمه شاکری وحدانی^{۱*}، بهادر باقری^۲، حسین بیات^۳

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۸)

چکیده

رؤیاهای به‌واسطه عنصر مهم «زمان» و انواع زمان‌پریشی‌ها در زمره روایت‌های داستانی قرار می‌گیرند و بررسی کارکردشان در این متون، راهی برای ورود به ذهن شخصیت‌ها و تفسیر متون ادبی محسوب می‌شود. هدف از پژوهش حاضر این است که با بررسی رؤیاهای از منظر نظریه کهن‌الگوی «تولد دوباره» یونگ، تحول شخصیت زری در رمان سووشون بررسی و کارکرد عنصر «زمان‌پریشی» در روایت داستان واکاوی شود. در این تحلیل‌ها نیز از شیوه توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. برای رسیدن به این منظور رمان سووشون به‌دلیل شگردهای روایی متنوع برگزیده و از آن میان، رؤیاهای زری بررسی شد. یافته‌ها نشان داد رؤیاهایی با تعبیر مرگ یوسف، کارکرد پیشگویانه دارند، اما از رؤیای پنجم تا هفتم - پس از

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

*shakeriuniversity@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-6332-6959>

۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

<https://orcid.org/0000-0001-9222-6418>

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

<https://orcid.org/0000-0001-6032-163x>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

مرگ یوسف - رؤیاها کارکرد جبرانی پیدا می‌کنند و رؤیابین را در بازگشت به خویشتن در نتیجه تحول درونی راهنمایی می‌کنند. همچنین نویسنده در روایت این رؤیاها از شگرد زمان‌پریشی از نوع آینده‌نگر به‌منظور مشارکت خواننده در پیش‌بینی سرنوشت شخصیت اصلی داستان - یوسف - استفاده کرده و با ایجاد حس تعلیق، مخاطب را در لذت بردن از روایت سهیم کرده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل رؤیا، یونگ، سووشون، نقد روان‌کاوانه، زمان‌پریشی روایی.

۱. مقدمه

روایت، تعاریف متنوع و جهان‌شمولی دارد، اما روایت غیرداستانی با روایت داستانی به‌واسطه عنصر «زمان» از هم تفکیک می‌شود. ریمون کنان دو اصطلاح «داستان»^۱ و «متن»^۲ را برای این تمایز در نظر گرفته است؛ «در حالی که "داستان" توالی رخدادهاست، "متن" کلامی شفاهی یا مکتوب است که نقل رخدادها را بر عهده دارد. به عبارت ساده‌تر، متن همان چیزی است که پیش‌رو داریم و رخدادهايش لزوماً نظم گاهشمارانه ندارند» (ریمون کنان، ۱۳۸۷، ص. ۱۲). او کلمه «متن» را به‌عنوان بهترین معادل برای داستان برگزیده که شامل این ویژگی‌هاست: شخصیت‌ها، راوی، فضا، زمان، کانونی‌شدگی و بازنمایی گفتار. مطابق تعریف ذکر شده، رؤیاها نیز از آنجا که مشخصه‌هایی از قبیل راوی، کانونمندی، زمان، مکان و... و از همه مهم‌تر بازنمایی گفتار و زمان‌پریشی دارند در زمره روایت‌های داستانی قرار می‌گیرند؛ ژنت این زمان‌پریشی را به دو نوع پس‌نگر و پیش‌نگر تقسیم کرده و در کتاب *گفتمان روایی* مباحث جدیدی درباره نظریه «زمان روایی» مطرح کرده که الگوی اصلی در بررسی زمان‌پریشی رؤیاهای این داستان محسوب می‌شود.

از طرفی رؤیاها با ویژگی زمان‌پریشی، یکی از مهم‌ترین ابزارها برای به سطح آوردن لایه‌های ژرف وجود آدمی هستند بنابراین توجه به آنها و تفسیر و تحلیلشان، راهی برای پی بردن به محتویات ناخودآگاه و تعارض‌های روانی حل‌نشده در انسان محسوب می‌شود. نقد روان‌کاوانه به‌مثابه شکلی از نقد، راهی برای تحلیل متون ادبی است، به همین دلیل رؤیاهای زری. شخصیت اصلی داستان - با توجه به نظریه کهن‌الگوی تولد دوباره یونگ تحلیل شده است.

این جستار با هدف تبیین کارکرد رؤیا در رمان سووشون اثر سیمین دانشور، در پی پاسخ به این پرسش‌هاست: کارکرد رؤیاهای این رمان براساس نظر یونگ چیست؟ شخصیت داستان (زری) پس از دیدن این رؤیاها چه تغییری می‌کند؟ همچنین در رؤیاهای این رمان از کدام نوع زمان‌پریشی استفاده شده و این شگرد چه کارکردی در پیش‌برد روایت داستان دارد؟

بنابراین هدف اصلی این پژوهش علاوه بر تحلیل رؤیاها از منظر یونگ، بررسی کارکرد زمان‌پریشی روایی در رؤیاهای زری - شخصیت اصلی داستان - است تا هم تحول شخصیت زری طی رؤیاهای مختلف براساس نظریات یونگ تحلیل شود و هم به دلیل این‌که زمان‌پریشی در رؤیاها ویژگی بارزی است، کارکرد آن در جریان روایت داستان مشخص و روشن شود که رؤیاها چگونه به تحول شخصیت منجر می‌شود؟ همچنین سیمین دانشور با استفاده از شگرد زمان‌پریشی چه هدفی را دنبال کرده و این شیوه چه کارکردی در پیش‌برد روایت داستان دارد؟

برای رسیدن به این منظور، ابتدا سعی شد نظریات یونگ از منابع مختلف استخراج و پس از خوانش شگردهای مختلف روایی، نظریه زمان‌پریشی مطالعه شود. سپس رمان سووشون سیمین دانشور به دو دلیل انتخاب شد؛ اول این‌که این اثر، معروف‌ترین رمان

این نویسنده محسوب می‌شود و دوم این‌که او در این اثر از تکنیک‌های روایی گوناگون بهره برده شده است.

۲. معرفی نویسنده و خلاصهٔ رمان سووشون

سیمین دانشور - نخستین زن داستان‌نویس ایرانی و همسر جلال آل احمد - متولد هشتم اردیبهشت ۱۳۰۰ ش است. اولین مجموعهٔ داستان او *آتش خاموش* نام دارد که داستان‌های آن بین سال‌های ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۶ نوشته شده است. دیگر آثار او شامل *شهری چون بهشت*، *به کی سلام کنم*، *از پرنده‌های مهاجر بپرس و انتخاب است*. اما اولین و معروف‌ترین رمان او یعنی *سووشون* در تیر ۱۳۴۸ منتشر شد.

در رمان *سووشون*، زندگی زن و شوهری به نام زری و یوسف نقل می‌شود؛ یوسف روشنفکری اهل شیراز است که حاضر نمی‌شود محصولش را به ارتش انگلیس بدهد که در جنگ جهانی دوم دچار کمبود آذوقه شده است، در عوض تلاش می‌کند آن را به مردم قحطی‌زدهٔ شیراز بدهد. حتی وساطت برادرش - ابوالقاسم خان - که خود، محصولش را به انگلیسی‌ها می‌دهد کارساز نیست. آن‌ها حتی به تنها داشته‌های شخصی زری و خسرو هم نظر دارند و گوشوارهٔ زری و اسب خسرو را به زور می‌گیرند. حادثهٔ مهم داستان، درگیری یوسف با نیروها برای کمک به مظلومان است که سرانجام به توطئهٔ انگلیسی‌ها کشته می‌شود و وقتی جسد تیر خورده اش را به خانه می‌آورند، ترس زری به تمامی فرو می‌نشیند و او نیز تصمیم می‌گیرد راه یوسف را دنبال کند. به همین دلیل مراسم را به راهپیمایی سیاسی شکوه‌مندی تبدیل می‌کند. نیروهای دولتی از تشییع جنازه جلوگیری می‌کنند؛ به طوری که زری و ابوالقاسم خان مجبور می‌شوند یوسف را شبانه به خاک بسپارند.

۳. پیشینهٔ تحقیق

پژوهش‌های متعددی دربارهٔ سووشون انجام شده است؛ از جمله بررسی سووشون از منظر عناصر حماسی، نمادهای اسطوره‌ای، رئالیسم سمبلیک، مفهوم مرگ و زندگی و... که بیشتر، حول محور نقد مضامین اجتماعی در این رمان است؛ اما برخی از آن‌ها به تحلیل روان‌شناختی این رمان پرداخته‌اند؛ از جمله رئیسی سرحدی و همکاران در «تحلیل کهن‌الگویی رمان سووشون» نتیجه گرفته‌اند که مفهوم مُنجی در جامعهٔ دچار تهاجم بیگانگان با بررسی عناصر کهن‌الگویی رمان، قابل تبیین است. همچنین کریمی قره‌بابا و رضایی در «بررسی کهن‌الگوگرایانهٔ درخت در رمان سووشون» نتیجه گرفته‌اند که مفهوم زندگی، بارداری، امیدواری و استقامت با بهره‌گیری از کهن‌الگوی درخت در رمان قابل تفسیر است.

در مورد کاربرد نظریهٔ زمان نیز تحقیقات متعددی انجام شده، اما نظریهٔ زمان در چند اثر سیمین دانشور بررسی شده؛ از جمله زهره قربانی مادوانی و سمیه آقابابایی در مقالهٔ «کاربرد زمان روایت ژراژ ژنت در مجموعه داستان‌های لحظهٔ صدق و به کی سلام کنم؟» با تطبیق شگردهای زمانی در این دو روایت به این نتیجه رسیده‌اند که زمان‌پریشی از نوع گذشته‌نگر در اثر دانشور نمود بیشتری دارد. شمس‌الحاجیه اردلانی نیز در «عامل زمان در رمان سووشون» عناصر مختلف زمان اعم از تداوم، بسامد و زمان‌پریشی را در کل اثر بررسی کرده و به این نتیجه رسیده که گذشته‌نگری عنصر غالب در زمان‌پریشی رمان دانشور است و مکث‌های توصیفی با حداقل سرعت بر رمان حاکم است. با توجه به جست‌وجو در تحقیقات انجام‌شده، هیچ‌یک از پژوهش‌های پیشین، رؤیاهای رمان سووشون و به‌طور خاص رؤیاهای زری - شخصیت اصلی داستان - را از منظر آرای یونگ و کاربرد نظریهٔ زمان در رؤیاهای آن بررسی نکرده‌اند و تحقیق حاضر از این لحاظ تازگی دارد.

۴. چارچوب نظری

یکی از ویژگی‌های مهم متن داستانی «زمان» است و بحث ریمون کنان در این مورد در نظریات ژنت ریشه دارد. او معتقد است توالی رخدادهای داستان طبیعی است، اما زمانی که رابطه مستقیم بین زمان داستان و زمان متن برهم بخورد زمان‌پریشی^۳ رخ می‌دهد؛ به این معنا که یا زمان به گذشته بر می‌گردد «گذشته‌نگر» یا «آینده‌نگر» و به آینده بر می‌گردد:

گذشته‌نگر، روایت رخداد داستان پس از نقل رخدادهای سپری‌شده متن است. گویی روایت به گذشته‌ای در داستان رجعت می‌کند. برعکس، آینده‌نگر، روایت رخداد داستان پیش از نقل رخدادهای اولیه است. گویی روایت به آینده داستان نقل مکان می‌کند (ریمون کنان، ۱۳۸۷، ص. ۶۵).

گذشته‌نگرها کارکردهای گوناگون در داستان دارند؛ از جمله این که اطلاعاتی درباره شخصیت و رخدادها به مخاطب می‌دهند، گذشته‌ای را در یاد زنده می‌کنند و خلأیی را پر می‌کنند، اما آینده‌نگرها پرسش «بعد چه اتفاقی خواهد افتاد؟» را جایگزین «چگونه رخ می‌دهد؟» می‌کنند (همان، صص. ۶۶-۶۸). ویژگی جذاب هر روایت داستانی، از جمله رؤیا - واژگون شدن فرایند نظم زمانی است که به انسان توانایی منحصربه‌فردی به نام «کنترل زمان» می‌دهند و این توانایی به لذت بردن از روایت منجر می‌شود (ر.ک. ابوت، ۱۳۹۷، ص. ۳۱). به همین دلیل تحلیل رؤیا علاوه بر این که ژرف‌ترین لایه‌های ذهن را به سطح می‌آورد، از لحاظ زمان‌پریشی نهفته در آن نیز اهمیت دارد.

رؤیا^۴ به‌مثابه یکی از مهم‌ترین ابزارها در به سطح آوردن ژرف‌ترین لایه‌های وجود آدمی، همواره در طول اعصار، مورد توجه دقیق متفکران و نویسندگان بوده است که

ابتدا با فروید و کتاب تفسیر رؤیای او در سال ۱۸۹۹ آغاز و سپس با یونگ به منزله مسئله‌ای روانی، تجزیه و تحلیل شد. فروید معتقد بود که رؤیای «هذیان و توهمات روان» و تحقق آرزوهای پنهان هستند، درحالی که یونگ بر آن بود که رؤیایها، بازمانده‌های کنشی ویژه و روانی‌اند که در طول خواب برای انسان رخ می‌دهند و واقعیت درونی فرد را نشان می‌دهند و شامل حقایق، تخیلات عجیب، خاطرات، بیم و امید و حتی تصورات دوربینانه و بیش از این‌ها هستند؛ «رؤیا، پیامی است مهم از ناخودآگاه، که می‌تواند چون کلیدی در جریان فردیت یافتن عمل نماید» (اسنودن، ۱۳۸۹، صص. ۱۲۰ - ۱۲۱).

یونگ تأکید می‌کرد که رؤیایها درواقع مبین طبیعت باطنی ما و نشان‌دهنده مسیر آینده‌ای که در پیش داریم هستند. این از آن رو است که رؤیا بی‌دخال مستقیم ساحت آگاهی، توجهی به خویشتن خویش است؛ «رؤیا فعل ناب روح آدمی است» (یونگ، ۱۳۹۲، ص. ۶۵). وی آرای فروید درباره خواب را تکذیب نمی‌کند، اما آن‌ها را کافی و وافی نمی‌داند و علاوه بر ضمیر ناخودآگاه فردی، به ضمیر ناخودآگاه جمعی قائل است و آن را میراثی از همه تجربیات بشر می‌داند که انسان را به گذشته بدوی‌اش می‌پیوندد و نمود عاطفی آن در تمام جهان یکسان است؛ ناخودآگاه فردی، سطحی است و در مقابل آن ناخودآگاه قومی قرار دارد که در لایه عمیق رفتار انسان‌ها قرار دارد که در آن نشانه‌های فیزیولوژیک و فرایندهای روانی اجداد به ارث برده می‌شود و در تمام انسان‌ها مشترک است و «کهن‌الگو» نامیده می‌شود. شهود درون‌بینی و رؤیا نیز راهی برای دسترسی به ناخودآگاه جمعی محسوب می‌شود (ر.ک. فوردهام، ۱۴۰۱، صص. ۴۶ - ۴۸). همچنین در تعریف کهن‌الگو گفته شده است:

مایه‌ها و درون‌مایه‌های مشابهی را می‌توان در میان اساطیر متعدد و متفاوتی پیدا کرد و همچنین تصاویری خاص که در اسطوره‌های ملی تکرار شده که از لحاظ زمانی و مکانی فاصله بسیار داشته‌اند که این مایه‌ها و درون‌مایه‌ها و تصاویر معمولاً معنایی مشترک دارند یا دقیق‌تر بگوییم، معمولاً پاسخ‌های روانی قابل مقایسه‌ای را برمی‌انگیزند و نقش فرهنگی مشابهی را بر عهده دارند، این مایه‌ها و تصاویر را کهن‌الگو می‌نامند (گرین، ۱۳۸۳، ص. ۱۶۲).

در این میان، رویکرد یونگ به مضامین رؤیا کاملاً روشن است. وی هر چند رؤیاها و موارد کهن‌الگویی را ناشی از غریزه یا رانه‌ای روانی می‌داند، ولی آن‌ها را صرفاً امری سرکوب‌شده که طی زمان به عقده مبدل شده‌اند، نمی‌داند. «در نگاه وی، ناخودآگاه یک حجره زیرزمینی نیست که انسان زباله‌های بی‌مصرف خود را به درون آن پرتاب کند، بلکه آن سرچشمه آگاهی و منبع روح آفریننده و ویران‌کننده بشریت است» (فورد هام، ۱۴۰۱، ص. ۴۶). وی بر همانندسازی رؤیا به منزله یک کلید حیاتی و شفابخش، تأکید کرده و بر آن است که مشاهده تصاویری که در طبیعت به مثابه آرکی تایپ یا کهن‌الگو باشند، به هیچ روی کافی و وافی نیست، «بلکه همانندسازی تجربه‌های اجدادمان به مثابه یک نماد در تصویر رؤیا، راهی برای یگانگی و اتحاد آگاهی به محتوای غیر قابل دسترس ناآگاهی است» (بیلسکر، ۱۳۹۸، ص. ۸۱).

از نظر وی، در لایه‌های عمیق‌تر ناخودآگاه (ناخودآگاه جمعی)، بخش ذاتی و جهانی از ناخودآگاه یکسان در همه افراد وجود دارد که رؤیاها از طریق استفاده از نمادهای کهن‌الگویی می‌توانند موجب التیام و رشد شوند. وی تأکید می‌کرد که این نمادها، تصاویری ذهنی از ناخودآگاه جمعی هستند که به ما برای شناخت و ادغام بخش‌هایی از خود ما کمک می‌کنند که ما آن‌ها را طرد می‌کنیم یا در موردشان نگران هستیم. کهن‌الگوهای مختلف در چارچوب اسطوره و افسانه یا در چارچوب مذهبی و رؤیاها

مطرح می‌شوند؛ از جمله کهن‌الگوهای متعددی که او بدان‌ها پرداخت «تولد، تولد دوباره، مرگ، قدرت، سحر و جادو، قهرمان، کودک، شیاد، خدا، شیطان، پیر فرزانه، مرد، مادر، زمین و بسیاری از اشیای طبیعی مانند ماه، خورشید، ستارگان، رودخانه‌ها، آتش و حیوانات» بودند (Roesler, 2020, p. 55).

از نمونه‌های مهمی که یونگ در ناخودآگاه جمعی و کهن‌الگو به آن اشاره کرده، «کهن‌الگوی تولد دوباره» است که به معنای تولدی تازه در زندگی فرد است. هنگامی که فرد قابلیت تغییر داشته باشد، به سوی کمال گام برمی‌دارد و با کشف نیروهای درونی، شخصیتش را تغییر می‌دهد و موقعیت‌های جدیدی را در زندگی‌اش ایجاد می‌کند و شخصیت او در یک کل و شخصیت برتر گردآوری می‌شود؛ این همان هدفی است که فرایند فردیت دنبال می‌کند. البته تولد دوباره انواع متفاوتی دارد: نوع اول، «تجربه اعتلای زندگی» نام دارد که در آن، نوآموز در مراسم آیینی مقدسی شرکت می‌کند که تحت تأثیر قرار می‌گیرد، این تجربه از راه دگرگونی و نوشدن، تداوم همیشگی زندگی را بر او آشکار می‌کند و امید به فناپذیری را در او تقویت می‌کند؛ نوع دیگری از تجربه اعتلای زندگی، «تجربه مستقیم» نام دارد که بیننده با تجربه‌های عارفانه، در قالب تجربه لحظه‌ای، یا دیداری بدون مراسمی خاص به کشف و شهود می‌رسد؛ نوع دیگر تولد دوباره، تحول درونی است که انواع مختلفی مانند تحقیر شخصیت، توسعه شخصیت و... دارد.

نکته قابل توجه در این تحول و دگرگونی، این است که شخصیت باید قابلیت کمال درونی داشته باشد تا متحول شود: نوع اول یعنی تحقیر شخصیت، به «از دست رفتن روح» نیز مشهور است که فرد، توانایی مواجهه با مشکلات را از دست می‌دهد، احساس بی‌میلی، کج‌خلقی و افسردگی می‌کند، بی‌انرژی و بی‌اراده می‌شود؛ در نوع

معروف دیگرش که «توسعه شخصیت» نام دارد، پیشرفت قابل توجهی در شخصیت فرد در اثر خواست درونی یا محرک‌های بیرونی و روبه‌رو شدن با افرادی که از ضمیر ناخودآگاهش برخاسته‌اند، پدیدار می‌شود، از اسارت، رها می‌شود و احساس آزادی را با شخصیت برتری که ایجاد کرده است تجربه می‌کند (ر.ک. یونگ، ۱۳۹۵، صص. ۱۴۰ - ۱۴۶).

کهن‌الگوها نشان می‌دهند که شخصیت‌های چندگانه‌ای در هر فرد جریان دارد که نشان‌دهنده چند بُعدی بودن خویشتن درونی است و وظیفه هر فرد است که عناصر متضاد درون خویش را بشناسد و در فرایند فردیت، بین آن‌ها وحدت برقرار کند. از نظر او «رؤیاها پیوسته فرایند رشد فردیت و حرکت من به سوی خویشتن را گزارش می‌دهند» (فورد هام، ۱۴۰۱، ص. ۶۳) که نشان‌دهنده فرایند دگرگونی انسان در طول زندگی است. از نظر یونگ یکی از کارکردهای رؤیا، «نقش جبرانی» آن است که هنگام خارج شدن انسان از تعادل و قرار گرفتن در مسیر افراط و تفریط، فعالیت‌های نادرست را گوشزد می‌کند؛ او به خواب‌ها به‌عنوان راهی برای تحول شخصیت انسانی و انکشاف خویشتن می‌نگریست که نقش مهمی در فرایند تکامل روانی انسان ایفا می‌کنند؛ «خواب، عیناً جریان زیرزمینی روحیه را منعکس می‌کند و اگر بتوانیم به این ریشه دست یابیم، حقیقتاً ریشه مرض را پیدا کرده‌ایم» (یونگ، ۱۳۷۳، ص. ۲۳).

۵. بحث و بررسی: تحلیل رؤیاهای زری

۵ - ۱. رؤیای اول: نگاه کردن مردم به بدن لخت زری و امتحانش

زری در خواب می‌دید که لخت لخت در وسط یک میدان ناشناس ایستاده و هزارها مرد و زن دور تا دور میدان ایستاده‌اند و به او نگاه می‌کنند ... و همچنین خواب می‌دید که موقع امتحان

است و او در برابر یک ممتحن اخمو و سیاه‌چرده ایستاده، اما هر چه کوشش می‌کند، جواب سؤال‌ها را نمی‌داند. هر چه به مغزش فشار می‌آورد و عرق می‌ریزد و ضربان قلبش تند می‌شود هیچ جوابی برای هیچ سؤالی پیدا نمی‌کند و صبح که می‌شد یادش نمی‌آمد سؤال‌ها چه بوده (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۳۸).

زری دو رؤیا می‌بیند: این‌که ایستاده و مردم به به بدن لخت او نگاه می‌کنند و این‌که امتحانی دارد ولی نمی‌تواند به سؤال‌ها پاسخ دهد؛ هر دو رؤیا با مفاهیم «سایه» و «نقاب» از دیدگاه یونگ قابل تحلیلند؛ درحقیقت این ابعاد، وجوه ناشناخته شخصیت زری و سایه او هستند؛ «سایه، نمودار جانب منفی شخصیت ماست و چکیده همان صفات ناخوشایندی است که همراه با قوای رشدنکرده وجودمان می‌باید مدام پنهان‌شان کنیم. سایه، شخصیت فرومایه ماست و از چیزی برخاسته که با قوانین و قواعد زندگی هشیار، مناسبتی ندارد» (مورنو، ۱۴۰۰، ص. ۴۴). برهنه بودن و ناتوانی در پاسخ به سؤالات، به شرم و تحقیر خواب‌بیننده منجر می‌شود؛ ممکن است بخواهد پنهان شود. زری در زندگی‌اش احساس آسیب‌پذیری داشت و از این‌که شجاعانه و مستقل تصمیم بگیرد، واهمه داشت؛ کنار رفتن نقابی که به چهره زده، او را می‌ترساند؛ برهنه بودنش در خواب، نماد خودِ اصیلِ اوست که زیر نقاب، پنهان، فراموش و سرکوب شده و اضطرابی در او ایجاد کرده است. نقاب به رفتارهایی اشاره دارد که برای هم‌رنگی با جامعه انجام می‌دهیم. کهن‌الگوی نقاب از نظر یونگ به منزله تمهیدی برای پنهان کردن خویشتن است:

نقاب هم شکل مفید دارد و هم شکل پر مخاطره. مثلاً فردی در محیط کارش سعی در همخوانی رفتارش با دیگران دارد و اجازه بروز ویژگی‌های شخصیتی خود را نمی‌دهد؛ اما وقتی به خانه برمی‌گردد، با همان کهن‌الگوی نقاب اختیارش سلب شده است (بیلسکر، ۱۳۹۸، ص. ۶۵).

از طرفی این رؤیای امتحان، از لحاظ زمانی، آینده‌نگر محسوب می‌شود، زیرا این همان آزمون شجاعتی است که زری باید برای آن آمادگی پیدا کند، اما هنوز اتفاق نیفتاده است، اما این نگرانی در ناخودآگاه زری وجود دارد و او را آزار می‌دهد.

۵-۲. رؤیای دوم: بلعیده شدن یوسف توسط اژدها

یک شب زری خواب دید که یک اژدهای دوسر، شوهرش را همان‌طور که سوار مادیان بوده و به تاخت اسب می‌رانده، درسته با اسب بلعیده و خوب که نگاه کرده دیده اژدهای دوسر شبیه سرجنت زینگر بوده، تنبان چین‌دار اسکاتلندی پایش بوده و دور تا دور دامن را گلدوزی کرده بوده. این خواب را عمه به‌راحتی تعبیر کرد و گفت که زینگر مسخره‌خاص و عام می‌شود، اما یوسف در شکم ماهی مثل یونس صبر و تحمل را یاد می‌گیرد و تاریکی اندرون ماهی به او روشنایی می‌دهد؛ چنان‌که سر از کار همه‌اسرار دنیا درمی‌آورد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۳۸).

در این رؤیا، زری خوابِ بلعیده شدن توسط اژدها را می‌بیند؛ از نظر یونگ، «درگیری با یک حیوان وحشتناک در رؤیا می‌تواند علامت تضاد بین نیازهای بخش عمیق و غریزی وجود ما و اندیشه‌های متمدن‌شده ذهن آگاه ما باشد [...] حیوانات به‌شکل اسطوره‌ای نمود کهن‌الگوهای عظیم یا مراحل بالای آگاهی و رشد معنوی هستند» (جانسون، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۴). رؤیاها از راه‌های گوناگون مانند نمایش حوادث، موانع و... مراحل سفر و فرایند رسیدن به فردیت را نشان می‌دهند که اغلب با مقاومت و درگیر شدن ما با این نیروهای ناخودآگاه همراه می‌شود. همچنین از نظر یونگ، ممکن است مبارزه میان قهرمان و اژدها، بارها تکرار شود تا سرانجام، پیروزی حاصل شود و شخص به فردیت برسد (ر.ک. یونگ، ۱۳۹۲، ص. ۱۹۰). در فرهنگ نمادها نیز از این اسطوره و اسطوره‌های مشابه؛ مانند یونس و حوت که غول دریایی، قهرمان را می‌بلعد، یاد شده است:

اژدها، نماد قدم‌های خورشید از غروب تا طلوع است. همچنین فرو رفتن قهرمان در تاریکی، نشانه مرگ دانسته شده است. از طرفی جنگ میان قهرمان و اژدها مفهومی دیگر دارد به معنی پیروزی «من» بر گرایش‌های قهقه‌رایی است؛ به عبارت دیگر، قهرمان وقتی پیروز می‌شود و نیرو می‌گیرد که با تاریکی و قدرت‌های نابودگر همجنس شود و آن‌ها را بپذیرد تا بتواند بر آن‌ها تسلط پیدا کند که از طریق این پذیرش و آنچه باور داشته، ادامه شر است؛ او به رهایی دست پیدا می‌کند و از تنگنا به درمی‌آید (شوالیه، ۱۳۹۷، ج. ۱ / ص. ۹۱).

در این رؤیا، زری خواب می‌بیند اژدهایی - همان سرجنت زینگر - شوهرش را بلعیده که مطابق تحلیل یونگ، زری می‌خواهد بخش تاریک روان یوسف را بشناسد و به او آگاهی دهد که با این شناخت، می‌تواند به رهایی برسد؛ چنان‌که گونه‌ای دیگر از همین تعبیر در سخن عمه هم هست که می‌گوید: «تاریکی اندرون ماهی به او روشنایی می‌دهد چنانکه سر از کار همه اسرار دنیا درمی‌آورد». اشاره به همان شناخت تاریکی‌های درون و رسیدن به روشنایی است. همچنین این رؤیای بلعیده شدن یوسف و اسبش توسط اژدهای دو سر از لحاظ زمانی، در زمره روایت آینده‌نگر قرار می‌گیرد، زیرا این خواب قبل از مرگ یوسف اتفاق افتاده و نشان‌دهنده ذهن ناآرام و مضطرب زری است.

۵-۳. رؤیای سوم: افکندن یوسف در تنور توسط حاکم

چند شب بعد، باز خواب دید که حاکم، یوسف را با دست خودش در تنور نانوايي انداخته. یوسف جزغاله شده، کورمال کورمال از تنور درآمد. عمه در تعبیر این خواب، گفت که آتش یعنی همان آتشی که بر ابراهیم خلیل‌الله گلستان شد و این‌که از آتش درآمد یعنی امتحان خود را داده. و با وجودی که زری از حرف عمه به یاد داستان سیاوش افتاد هیچ نگفت [...] عمه، تعبیر خواب را این‌طور ادامه داد که تنور هم واضح است همان تنوری است که زن خولی،

بچه‌های مسلم را در آن قایم کرده بود، جزغاله شدن هم علامت روسفیدی است، چراکه خواب زن واضح است که چپ است (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۳۹).

در این رؤیا منظور از انداختن یوسف در آتش، همان آتش زمینی است که یوسف (قهرمان) سالم از تنور درآمده است. این رؤیا مطابق نظر یونگ با مضمون مرگی که به تولد دوباره می‌انجامد قابل تحلیل است:

در اسطوره قهرمان، تمام کوشش الگوهای قهرمانی جهت دستیابی به جاه‌طلبی است، اما در این آیین از نوآموز خواسته می‌شود از هر جاه‌طلبی و امیال چشم‌پوشی کند [...] باید آزمون را بپذیرد، باید آماده مرگ شود [...] هدف، دمیدن روح نمادین مرگ است در روح نمادین تولد دوباره (یونگ، ۱۳۹۲، ص. ۱۹۵).

در این رؤیا هم از نمادسازی برای ارائه محتوای پنهان استفاده شده است؛ همان‌طور که در فرهنگ نمادها ذکر شده، آتش دو وجه مثبت و منفی دارد؛ در وجه مثبت، تطهیرکننده است، اما آتشی که می‌سوزاند، پاره و نابود می‌کند، وجه منفی آتش است؛ آتش هوس، آتش مجازات و آتش جنگ است همچنین این آتش با وجه منفی برخلاف شعله روشن‌کننده، نماد تخیل پرجنب‌وجوش، ناخودآگاه، حفره زیرزمینی، آتش جهنمی، تفکر عصیان‌زده و به‌طور کلی تمامی شکل‌های روانی سیر قهقرایی است (ر.ک. شوالیه، ۱۳۹۷، ج. ۱ / ص. ۴۸)؛ در این رؤیا، رؤیابین نگران مجازات یوسف است؛ اما نکته مهم در این سوختن این است که قهرمان، زنده از آن بیرون می‌آید، یعنی زری در ناخودآگاهش نگران و ناراحت مجازات یوسف توسط حاکم به بدترین صورت است، اما می‌داند این آتش، تطهیرکننده است؛ با تعبیر عمه «که آتشی است که بر ابراهیم گلستان شد» و زری با یادآوری داستان سیاوش، نشان می‌دهد که در ضمیر ناخودآگاهش آرزو می‌کند یوسف از این آتش به سلامت بگذرد و بی‌گناهی‌اش ثابت شود و با گذر از این آیین، به تولد دوباره برسد؛ این آرزوی قلبی زری در

ناخودآگاهش به این شکل بروز پیدا کرده است، زیرا وقتی خودآگاه نتواند کاری انجام دهد، به ناخودآگاه نیاز پیدا می‌کند. از طرفی انداختن یوسف در تنور توسط حاکم نیز از لحاظ زمانی آینده‌نگر است، زیرا پیش‌بینی مرگ یوسف است و زری آن را قبل از مرگ یوسف به واسطه نگرانی از عاقبت یوسف در خواب دیده است.

۵-۴. رؤیای چهارم: تیر انداختن کلو به یوسف

«شب دیگر دمدمه‌های صبح، زری خواب دید که کلو با تیر و کمان قلوه سنگی، درست وسط پیشانی یوسف انداخته» (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۳۹).

این رؤیا بر مبنای دانسته‌های قبلی زری است: «آخری‌ها که کلو راه افتاده بود تیر و کمانی درست کرده بود و گنجشک‌های باغ از دستش بر هیچ شاخه‌ای قرار نداشتند» (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۳۶).

زری نگران یوسف است و احتمال می‌دهد کلو وقتی ماجرای پدرش را بفهمد یوسف را می‌کشد، این فکر به ذهنش خطور کرده و در رؤیای او ظاهر شده است. چون یوسف با زری درد دل کرده که بازخواست پدر کلو برای کم بودن گوسفندان و درپی آن، پیگیری کدخدا و قسم دادن پدر کلو، موجب مرگش شده و او خود را در آن مقصر می‌دانست:

«نو نوارش کن. به فرزندی قبولش کرده‌ام پدرش را من کشتم [...] زری به آرامی گفت: ببین جان دلم تقصیر تو که نبوده [...] ما که از مشیت خدا خبر نداریم» (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۱۱۲).

محتوای این رؤیا، صرفاً بازآفرینی یک خاطره است که در رؤیای زری راه یافته است؛ گویی زری ظاهراً به بی‌گناهی شوهر اقرار کرده و او را دلداری داده، اما در ناخودآگاه،

نگران انتقام کلوست. همچنین این رؤیا، مطابق دیدگاه یونگ، کارکرد پیش‌گویانه دارد و ما را از واقعه‌ای که اتفاق خواهد افتاد آگاه می‌کند (ر.ک. رابط، ۱۳۸۹، ص. ۱۰۶).

در تمام این رؤیاها از ابتدا تا اینجا، زری نگران یوسف است. این چهار رؤیا، دقیقاً پیش از مرگ یوسف اتفاق افتاده است و مطابق دیدگاه یونگ، کارکرد پیش‌گویانه دارند؛ این رؤیاها ما را از واقعه آینده نیز آگاه می‌کنند (ر.ک. یونگ، ۱۳۹۲، ص. ۶۳). تغییر شخصیت زری، از همین مرحله آغاز می‌شود؛ یعنی مرحله ابتدایی تولد دوباره که «تحقیر شخصیت» نام دارد:

یکی از نمونه‌های تغییر شخصیت به معنای تحقیر آن، چیزی است که در روان‌شناسی ابتدایی آن را «از دست رفتن روح» می‌نامند [...] قدرت احساس از بین می‌رود و فرد، احساس بی‌میلی، کج‌خلقی و افسردگی می‌کند. در این صورت، انسان دیگر تمایل و شجاعت آن را ندارد که با مشکلات روزمره روبه‌رو شود (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۱۴۳).

همچنان‌که زری شجاعت روبه‌رو شدن با مشکلات را ندارد، تنها غصه می‌خورد و سرگردان، بی‌انرژی و بی‌اراده است؛

روزنامه را می‌چاله کرد و گوشه‌ای انداخت و به نارنجستان پناه برد. زیر درخت‌های نارنج قدم می‌زد و احساس می‌کرد حوصله هیچ کاری را که فکر کردن لازم داشته باشد ندارد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۴۰).

این رؤیا از لحاظ زمانی قبل از اتفاقی برای یوسف دیده شده از این رو آینده‌نگر محسوب می‌شود و نشان‌دهنده ذهن ناآرام و مضطرب زری همچنین پیش‌آگاهی مرگ یوسف در خلال داستان است.

۵-۵. رؤیای پنجم: آبیاری درخت با خون

«زری دراز کشید و خواب دید درخت عجیبی در باغشان روییده و غلام با آب‌پاش کوچکی دارد خون پای درخت می‌ریزد» (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۵۲).

زری این خواب را پس از مرگ همسر و در شرایط روحی بسیار بدی می‌بیند، آرزو دارد با آبیاری غلام، خون و زندگی به جسم از دست رفته یوسف (درخت) برگردد؛ همسرش به زندگی بازگردد و جاودانه شود. این ایده که در ژرفای وجود زری جریان داشته، نشان می‌دهد که قابلیت کمال درونی را داشته و این امر در نهایت به پیشرفت و توسعه شخصیتش انجامیده است:

هر چیز که از بیرون به ما می‌رسد و نیز هر چیزی که از درون برمی‌خیزد، فقط وقتی می‌تواند از آن ما شود که قابلیت کمال درونی را داشته باشیم ... پیشرفت شخصیت واقعی به معنای آگاهی از رشدی است که از منابع درونی به دست می‌آید (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۱۴۵).

از طرفی این درخت، که با خون آبیاری می‌شود، در قسمتی دیگر از داستان، در گفت‌وگوی خبرنگار ایرلندی، با یوسف، «درخت استقلال» نامیده شده است:

ای ایرلند، این سرزمین نواده‌های آریایی، من شعری برای یک درخت که در خاک تو باید بروید گفته‌ام نام این درخت، درخت استقلال است. این درخت را باید با خون آبیاری کرد نه آب، با آب خشک می‌شود [...] کاش یکی از این درخت‌ها در ایرلند بود و یکی هم در شهر تو (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۱۴).

این رؤیا (رویدن درخت از خون) از نظر یونگ، با کهن‌الگوی تولد دوباره تحلیل می‌شود؛ در این کهن‌الگو، تولد دوباره موجب جاودانگی و فرد، دچار دگردیسی می‌شود: «وجود جاودان از چیزی معمولی و فراموش شده و درحقیقت چیزی نامحتمل به وجود می‌آید، این همان بن‌مایه آشنای تولد قهرمان است» (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۲۶۸). محتوای

پنهان این رؤیا با تفسیر نمادهای آن قابل تعبیر است: درخت و خون. «درخت» در فرهنگ نمادها نماد جاودانگی، نشانه زنده شدن متناوب و نماد دور مرگ و بازگشت به زندگی و نشانگر پویایی زندگی است (ر.ک. شوالیه، ۱۳۹۷، ج. ۲/ ص. ۷۹۸) همچنین «خون» محمل روح و زندگی است (ر.ک. همان، ج. ۱/ ص. ۷۴۶).

این کهن‌الگو، یادآور آیین سوگ سیاوش، یکی از الگوهای باستانی است که در آن، سیاوش به دلیل مقاومت در برابر هوس‌های نامادری‌اش، آماج تیرهای تهمت می‌شود و به دستور افراسیاب از آتش می‌گذرد، می‌میرد و از خون او گیاه فر سیاوشان می‌روید و از آن زمان به بعد رویدن گیاه از خون، در داستان‌ها و افسانه‌های مختلف، دلیل و نشانهٔ مظلومیت و بی‌گناهی مقتول بوده است، چنان‌که در فرهنگ ایرانی، رویدن لاله از خون شهیدان وجود دارد؛ «در شاهنامه، رویدن گیاه فر سیاوشان یا خون سیاوشان از محل ریختن خون سیاوش بر زمین، نمادی از تولد دوبارهٔ این شخصیت اسطوره‌ای است» (رئسی سرحدی، ۱۳۹۸، ص. ۲۹۷).

در این داستان هم، یوسف، بی‌گناه کشته می‌شود و خون او درختان را آبیاری می‌کند: می‌دانست که همین شبانه زیر آب حوض را خواهند کشید و آب حوض را به باغچه هدایت خواهند کرد و آبی که جسد شوهرش را شسته و خون‌های خشک‌شده را پاک کرده درخت‌ها را آبیاری خواهد کرد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۴۸).

زری این خواب را در زمانی می‌بیند که نیاز دارد شرایط موجود تغییر کند و این کهن‌الگو (تولد دوباره) نشان می‌دهد یوسف در ذهن زری نمرده، بلکه جاودان است و موجد تحول و تعالی خواهد شد. «درخت یا گیاه کهن‌سال، نماد بالندگی و انکشاف زندگی روانی است» (یونگ، ۱۳۹۲، ص. ۲۲۹).

رؤیای آبیاری درخت با خون نیز با این‌که پس از مرگ یوسف دیده شده از نوع آینده‌نگر است، زیرا آینده یوسف پس از مرگش هنوز برای زری مشخص نیست؛ یعنی زری نمی‌داند آیا نام همسرش جاودان می‌ماند یا فراموش می‌شود اما این رؤیا نوعی پیش‌بینی برای زنده ماندن یاد اوست از طرفی مایه آرامش زری نیز به‌شمار می‌رود.

۵-۶. رؤیای ششم: آمدن شاه پریان

در این رؤیا زری، شاهزاده سوار بر اسبی می‌بیند:

سواری می‌رسد خود شاه پریان است. چشم‌های سبز [...] رنگ چشم سوار در آفتاب سبز زمردی است و حالا که در سایه ایستاده سبز ماشی (همان).

که هر چه او نیاز دارد برایش فراهم می‌کند:

سوار می‌آید، این بار پیاده و بی کلاه است [...] خانم مهرانگیز برادرزاده قطب خواهش کرد این چادر را به تو برسانم (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۶۳).

در ضمن از گذشته، خانواده و حتی از درخت خانه او اطلاع دارد:

گفت اسمت خانم زهراست. من هم یوسفم [...] پدرت را می‌شناختم. پیشش انگلیسی می‌خواندم تا رفتم فرنگ [...] می‌توانست آرزوهای بزرگ در دل شاگردانش بیانگیزد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۶۳).

و این شاهزاده سوار بر اسب او را خوشبخت می‌کند.

با توجه به ویژگی‌های ذکر شده مشخص است که این رؤیا با کهن‌الگوی شاه پریان که با اسب از راه می‌رسد و دختر را خوشبخت می‌کند، منطبق است و این داستان در ناخودآگاه جمعی ما وجود دارد. یونگ آن را «کهن‌الگوی پیرمرد خردمند» می‌خواند، در موقعیت‌های ناامیدکننده بر قهرمان ظاهر می‌شود و با پرسش‌های مختلف، نیروهای خلاق درون را به حرکت وامی‌دارد. پیرمرد راه‌های به مقصد رسیدن قهرمان، خطرهای

ابزارهای رسیدن به موفقیت را می‌داند. «دخالت پیر فرزانه یعنی عینیت یافتن ناگهانی کهن‌الگو به نظر واجب می‌آید، چون اراده، آگاهانه به‌تنهایی قابلیت انسجام بخشیدن به شخصیت را به‌طوری‌که بتواند از این نیروی غیرمنتظره استفاده کند ندارد» (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۴۱۲).

یوسف، کهن‌الگوی پیرخردمندی است که زری را در ناخودآگاه هدایت می‌کند (برای او در حکم سروش غیبی است که از درون با او گفت‌وگو می‌کند)، باعث می‌شود زری همه باورهای ذهنی قبلی را کنار بگذارد و به ندای او گوش کند. این رؤیا، مرحله دوم تحول شخصیت زری را به نمایش می‌گذارد؛ پس از رخوت و بی‌ارادگی در مرحله اول، زری با این خواب، در رویارویی با یوسف، شخصیتش توسعه پیدا می‌کند؛ از رشد درونی خودش آگاه می‌شود و عظمت مقصودش را درک می‌کند:

این توسعه ممکن است از طریق محرکی بیرونی، به‌وسیله محتویات حیاتی جدیدی که از بیرون راه خود را به سوی شخصیت فرد باز می‌کنند و به آن شبیه می‌شوند، انجام بگیرد. از این راه ممکن است پیشرفت قابل توجهی در شخصیت انسان رخ دهد (همان، ص. ۱۴۴).

از لحاظ زمانی نیز رؤیای دیدن شاه پریان گذشته‌نگر است و در این بازگشت، خواننده را از اتفاقاتی که در داستان نیامده مطلع می‌سازد؛ برای نمونه اتفاقات مدرسه، همشاگردی‌ها و مدیر مدرسه زری همچنین پدر، محل زندگی، نحوه آشنایی و خواستگاری یوسف از او:

بعد مادرش تصدیق می‌کند که آن سوار را خدا فرستاده تا دخترش را نجات بدهد [...] و بعد [...] سه سال بعد که همان مرد به خواستگاریش می‌آید (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۶۶).

۵-۷. رؤیای هفتم: شب سووشون

صدای گریه قطع نشده [...] خودش را دست در دست یوسف می‌بیند که از گندم‌زاری می‌گذرند گندم‌ها طلایی و پردانه‌اند ... به جوی آبی می‌رسند و می‌نشینند تا هوا تاریک بشود. در تاریکی نشسته‌اند [...] آن شب باباکوهی برایشان فال حافظ گرفت: حاصل کارگه کون و مکان این همه نیست [...] در تاریکی از کوه پایین آمدند ... زری در ده است نه در زیرزمین خانه‌شان، در ده است و می‌داند که امروز دارند مزرعه آخری ده بالا را درو می‌کنند و می‌داند یوسف دم آسیاب منتظرش نشسته. زن‌های ده با چادر نماز لب جوی آب نشسته‌اند [...] زری را می‌بیند [...] زری سوار اسب می‌شود و از مزارع دروشده می‌گذرد [...] به ده بالا می‌رسد. تعجب می‌کند. در خانه‌های سرحد گرمسیر را بالا آورده‌اند، گل گرفته‌اند انگار هیچ‌کس در ده نیست. چند زن ایلپاتی را می‌بیند [...] ایل که رفته بود بیلاق [...] از زن‌ها و مردها می‌گذرد. واقعاً هنوز آفتاب نپزیده به کنار مزرعه آخر می‌رسد. مردها در حال درو کردن هستند و زن‌های خوشه‌چین به قطار کنار مزرعه نشسته‌اند و سرشان به طرف مزرعه است. همه‌شان چارقد سیاه بر سر دارند [...] زری از نو می‌پرسد چرا همه‌تان چارقد سیاه سر کرده‌اید؟ زن می‌گوید [...] امشب، شب سووشون است فردا روز سوگ است [...] خودش سیاهپوش است. اسبش سیاه است. می‌آید و با اسب از روی آتش رد می‌شود [...] زری از یوسف می‌پرسد تو می‌دونی سووشون چیه؟ می‌گه یک نوع عزاداری است [...] اهل ده هر سال بعد درو می‌روند و وقت خرمن‌کوبی برمی‌گردند [...] زار زار گریه می‌کند (همان، صص. ۲۶۷-۲۷۳).

زری این خواب را در شرایطی می‌بیند که یوسف به‌ناحق و مظلومانه کشته و خورش در غربت در بی‌کسی و تنهایی ریخته شده است. این خواب، یادآور تمام مظلومانی است که به‌ناحق کشته شده‌اند؛ نظیر سیاوش، امام حسین (ع) و... همچنین نشانه انتقال تجربه

تاریخی به ناخودآگاه جمعی است؛ مانند گذر سیاوش از آتش و زنده بیرون آمدن از آن و مرگ مظلومانه او به دست افراسیاب و رویش گیاه سیاوشان از خون او همچنین شهادت امام حسین (ع) و زنده ماندن یادش پس از سال‌ها و جاودانگی آنان. مهرداد بهار در این‌باره می‌نویسد:

گذر سیاوش از آتش را نیز در ارتباط با خدای باروری بودن او می‌داند و معتقد است از آنجا که آیین سیاوش در ابتدا در تابستان و هنگام انقلاب صیفی برگزار می‌شده و این فصل، فصل درو و برداشت محصولات بوده، گذر سیاوش از آتش، نماد رسیدن و زرد و خشک شدن غلات است (بهار، ۱۳۷۴، ص. ۴۷ به نقل از قائمی، ۱۳۹۲، صص. ۷۲ - ۷۳).

زری این خواب را در ده. زمانی که مردها در حال درو کردن هستند - می‌بیند؛ این رؤیا با کهن‌الگوی «تولد دوباره» با دیدگاه یونگ قابل تحلیل است؛ به معنای تولدی تازه در زندگی فرد است. تولد دوباره در این رؤیا به دو صورت بیرونی (باززایی دانه‌های گندم) و درونی (مراسم سوگ سیاوشان) بروز یافته است؛ دربارهٔ نمادگرایی گندم در فرهنگ نمادها چنین آمده است:

تقدیس در سکوت، یادآور توالی فصول و بازگشت زمان درو است. تناوب مرگ دانه و رستاخیزش در دانه‌های متعدد [...] در واقع مفهوم مذهبی خوشهٔ گندم، درک هماهنگی میان زندگی بشری و زندگی نباتی است و سر نهادن هر دو مرحله به دگرگشت و تغییری مشابه [...] وقتی دانهٔ گندم [...] به زمین باز می‌گردد، نشانهٔ میثاقی است با خوشه‌های دیگر گندم (شوالیه، ۱۴۰۱، ج. ۳، ص. ۱۷۴۳).

مرگ و باززایی دانه در مراسم تکان‌دهندهٔ اپی اوپتومایی، یادآور توسل به خدایان مرده و باز زنده شده است که مبنای فکری مکاتب عرفانی دیونوسوس بود. دانه‌ای که می‌میرد و دوباره زنده می‌شود، نشانهٔ سرسپاری به راهی باطنی و آغاز یک زندگی جدید است [...] از

سویی خوشه گندم، نماد اوزیریس و نماد مرگ و تولد دوباره است (همان، ص. ۱۷۴۴). این دگرگونی در محیط بیرون رخ می‌دهد و خواب پایانی زری، خواب مراسم سیاوشان است که مرد سوار بر اسب مانند یوسف به ناحق کشته می‌شود:

آخر عاقبت، اسبش را پی می‌کنند و از اسب می‌کشندش پایین. دهنه اسب را می‌اندازند به گردن مبارکش [...] خودش سوار است و آن اسپرِ غریبِ بی‌کس، پیاده. دور تا دور میدان می‌دواندش و او هی می‌خورد زمین و هی بلند می‌شود. سر و پکالش خینی می‌شود [...] بعد آن لعین از اسب پیاده می‌شود. شمشیر می‌زند به نای مبارکش [...] یکهو می‌بینی اسبش خود به خود خین‌آلود شد تمام یالش پر از خین شد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۷۲).

مراسم سوگ سیاوشان نیز نمادی از تولد دوباره است؛ «وجود جاودان از چیزی معمولی و فراموش شده و درحقیقت چیزی نامحتمل به وجود می‌آید. این همان بن‌مایه آشنای تولد قهرمان است» (یونگ، ۱۳۹۵، ص. ۲۶۸). هنگامی که فرد، قابلیت تغییر داشته باشد، به سوی کمال گام برمی‌دارد و با کشف نیروهای درونی، شخصیتش را متحول می‌کند، موقعیت‌های جدیدی را در زندگی‌اش ایجاد می‌کند و شخصیت او در یک کل و شخصیت برتر گردآوری می‌شود؛ این همان هدفی است که فرایند فردیت دنبال می‌کند؛ همان تحولی که در زری ایجاد می‌شود البته تولد دوباره انواع متفاوتی دارد که در این رؤیا از نوع اول است و «تجربه اعتلای زندگی» نام دارد که در آن، نوآموز در مراسم آیینی مقدسی شرکت می‌کند و امید به فناپذیری در او تقویت می‌شود:

منظور من از «اعتلای زندگی»، تجربیات نوآموز یاد شده است که در مراسم آیینی مقدسی شرکت می‌کند که تداوم همیشگی زندگی را از راه دگرگونی و نو شدن بر او آشکار می‌سازد. در این درام‌های اسرارآمیز، ارتقای زندگی جدا از نمودهای عینی و لحظه‌ای‌شان، معمولاً با دگرگونی‌های سرنوشت‌ساز یعنی مرگ و تولد

دوباره یک الهه یا قهرمان خداگونه مشخص می‌شوند [...] مشارکت در مراسم آیینی، علاوه بر اثرات دیگری که دارد، موجب پیدایش امید به فناپذیری می‌شود (یونگ، ۱۳۹۵، صص. ۱۴۰ - ۱۴۱).

بعد از این رؤیا، اطرافیانش گمان می‌کنند زری دیوانه شده، دکتر عبدالله خان را فرا می‌خوانند اما دکتر به زری اطمینان می‌دهد که در سلامت کامل است. دکتر هم نقش بسیار مهمی در آگاهی زری دارد و منبع تحول بیرونی در توسعه شخصیت وی محسوب می‌شود. او مانند کهن‌الگوی پیر خردمند، زری را از مشکلش (ترس درونی) آگاه می‌کند:

من دیگر آفتاب لب بامم اما از این پیرمرد بشنو جانم. در این دنیا، همه چیز دست خود آدم است، حتی عشق، حتی جنون، حتی ترس. آدمیزاد می‌تواند اگر بخواهد کوه‌ها را جابه‌جا کند. می‌تواند آن‌ها را بخشکاند. می‌تواند چرخ و فلک را به هم بریزد. آدمیزاد حکایتی است. می‌تواند همه جور حکایتی باشد [...] بدن آدمیزاد شکننده است؛ اما هیچ نیرویی در این دنیا به قدرت نیروی روحی او نمی‌رسد به شرطی که اراده و وقوف داشته باشد (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۸۵).

این رؤیا، در عین رنج برای صاحب رؤیا (زری)، گونه‌ای شادمانی هم دارد؛ الهامات درونی به او می‌گویند که در مرگ هم زندگی تازه‌ای است:

در خواب‌هاست که هم‌بستگی آگاهی و ناآگاهی تحقق می‌یابد و از همین هم‌بستگی است که موقعیت‌های تازه و نگرش‌های هشیارانه جدید سر می‌زند. من این هم‌بستگی را «کارکرد استعلایی» نام می‌نهم ... در این مرحله، مرکز شخصیت از «من» به «خویشتن» منتقل شده. انسان به‌درستی به آن هدفی که برایش تلاش می‌کرده می‌رسد، یعنی به ارضای (خواست‌های) طبیعت خاص خویش؛ یعنی به وحدت و تمامیت (مورنو، ۱۴۰۰، ص. ۴۳).

تحول شخصیت او در نمونه زیر آشکار است:

زری مثل مرغی بود که از قفس آزاد شده باشد. یک دانای اسرار به او ندا و نوید داده بود. نه یک ستاره هزار ستاره در ذهنش روشن شد. دیگر می‌دانست که از هیچ کس و هیچ چیز در این دنیا نخواهد ترسید (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۸۶).

با از سرگذراندن این تحولات است که تغییری در شخصیت زری به وجود می‌آید و از طریق محرک‌های بیرونی و درونی توسعه پیدا می‌کند و از زنی منفعل و بی‌اراده، به زنی شجاع، مصمم و با اراده تبدیل می‌شود که در مقابل هر زور و ستمی می‌ایستد:

تأملی کرد و رو به خان کاکا افزود: «امروز به این نتیجه رسیدم که در زندگی و برای زنده‌ها باید شجاع بود [...] اما حیف که دیر به این فکر افتادم. بگذارید به جبران این نادانی در مرگ شجاع‌ها خوب گریه کنیم [...] فتوحی گفت: «این طور ثابت می‌کنیم که هنوز نمرده‌ایم و قدر خونی را که ریخته شده می‌دانیم» (دانشور، ۱۳۸۰، ص. ۲۹۲).

این رؤیا نیز با این که پس از مرگ یوسف دیده شده اما از لحاظ زمانی آینده‌نگر است؛ زری در فکر است که مردم در مورد همسرش چه فکری می‌کنند. همچنین خودش چگونه می‌تواند مراسم درخور شأن یوسف برایش فراهم کند که این رؤیا پیش‌گویی و پیش‌بینی عمل‌متهورانه و شجاعانه زری در زنده نگاه داشتن یاد همسرش است.

۶. نتیجه

در این جستار، هفت رؤیای زری - شخصیت مهم رمان سووشون - در پی پاسخ به پرسش‌های چگونگی کارکردهای رؤیاهای رمان، چگونگی تحول شخصیت زری و کارکرد زمان‌پریشی رؤیاها در پیشبرد روایت داستان تحلیل شده است. چهار رؤیای اول زری (نگاه کردن به بدن لخت زری و امتحانش، بلعیده شدن توسط اژدها، افکنده شدن

در تنور و تیرانداختن به کلو) قبل از مرگ یوسف اتفاق افتاده است. رؤیاهای او در این مراحل، کارکرد پیش‌بینی‌کننده دارند. رؤیای برهنگی نمایان‌گر خودِ اصیل زری است که زیر نقاب ترس پنهان شده و اضطرابی در او ایجاد کرده و بقیه رؤیاهای پیش‌بینی‌کننده مرگ یوسف است. در این مرحله، ناخودآگاه زری نگران یوسف است، اما نمی‌تواند به اراده خود اتکا کند و تغییری در شخصیتش به وجود آورد. در این مرحله، آغاز تغییر شخصیت. می‌داند که باید کاری انجام دهد، اما تنها نگران است، از انجام دادن عملی متهورانه می‌ترسد و اضطرابی که در ناخودآگاهش وجود دارد، او را به فردی سرگردان، ناتوان و بی‌اراده تبدیل کرده است؛ اما چون قابلیت تغییر شخصیت در او وجود دارد، همچنان به راه‌های مختلف می‌اندیشد. در این مرحله، هنوز تحولی جدی در او شکل نگرفته است. مقدمات این تحول با رؤیاهای دیگری فراهم می‌شود؛ از رؤیای چهارم تا هفتم (آبیاری درخت با خون، آمدن شاه پریان و شب سووشون) و پس از مرگ یوسف، آرزوی جاودانه ماندن همسر و در نتیجه، قابلیت تغییر شرایط در او پدید می‌آید. ابتدا خواب می‌بیند «درختی با خون» آبیاری می‌شود: این اولین مرحله تحول درونی شخصیت اوست؛ در رؤیای بعدی، یوسف، «سوار بر اسب»، بر او ظاهر می‌شود و همانند راهنمایی، راه را به او نشان می‌دهد، او را دلگرم و به ادامه راه تشویق می‌کند؛ این مرحله دوم تحول درونی یعنی توسعه شخصیت اوست. این موضوع که از اعماق ناخودآگاه زری نشئت گرفته، نشان می‌دهد که زری از لحاظ درونی، ظرفیت رشد و پیشرفت را در خود داشته و به آن منبع درونی خود، آگاه شده، توجه کرده است و در نهایت، رؤیای «شب سووشون»، همان رؤیایی است که به‌طور مستقیم، با کهن‌الگوی تولد دوباره در ارتباط است؛ از این طریق، راه روشن به زری نمایانده می‌شود، شخصیتش توسعه پیدا می‌کند، از بیرون و درون متحول می‌شود؛ پیرزنی در

خواب، او را از شکوه مراسم سووشون و زنده نگه داشتن یاد مظلوم آگاه می‌کند. همچنین پس از این خواب، دکتر عبدالله خان از بیرون و در دنیای واقع، مانند دانای اسرار، او را از مشکل روحی (ترس درونی) آگاه می‌کند. در نتیجه زری با توجه کردن به الهامات درونی و بیرونی، از قابلیت‌های رشد درونی خود، آگاه می‌شود و با ازسر گذراندن مراحل تحول؛ یعنی آگاهی از قابلیت درونی، آگاهی از رشد درونی و گوش دادن به ندای قلبی، از زنی بی‌اراده، به زنی شجاع و مصمم تبدیل می‌شود که می‌تواند شرایط زندگی را تغییر دهد و نگرش تازه‌ای در خود و دیگران ایجاد کند. بنابراین ذکر شد، رؤیاهای در این رمان، ابتدا کارکرد پیش‌گویانه و پس از آگاهی شخصیت به نیروهای درونی خود، کارکرد جبرانی دارند. همچنین تداوم همیشگی یاد همسر، در برگزاری مراسم آیینی در رؤیا نیز بر زری آشکار و با امید به فناپذیری، از طریق زنده نگه داشتن نام همسر، روح تازه‌ای در او دمیده می‌شود؛ در نتیجه از اسارت افکار بیهوده رها می‌شود، به آزادی و زندگی جدید روی می‌آورد و در مسیر تحول و پیشرفت گام برمی‌دارد.

بررسی مجموع این رؤیاهای از لحاظ زمانی نیز نشان داد نویسنده در همه رؤیاهای از تکنیک به هم‌ریختگی زمان (زمان‌پریشی) استفاده کرده است. راوی با زاویه دید سوم شخص، داستان را برای مخاطب روایت کرده است. جز یک رؤیا یعنی «آمدن شاه پریان»، بقیه شش رؤیای مرتبط با زری از نوع «آینده‌نگر» و بیانگر حدسیات زری در مورد حوادث داستان است؛ زری برخی از این رؤیا را قبل از مرگ یوسف و برخی را پس از آن دیده است. رؤیاهای در همه این موارد، کارکرد پیش‌بینی‌کننده دارند؛ پیش‌بینی مرگ یوسف و پس از مرگ او پیش‌بینی زنده ماندن یاد یوسف همچنین دیدن «مراسم سیاوشان»، پیش‌بینی چگونگی برپاداشتن مراسم اوست. نویسنده با استفاده از

این شگرد؛ یعنی به هم زدن نظم روایی و نقل حوادث قبل از وقوع، حس تعلیقی در داستان ایجاد کرده و مخاطب را در تعیین سرنوشت نهایی شخصیت اصلی داستان یعنی یوسف منتظر و مشتاق نگاه داشته تا با دنبال کردن روایت، به سرنوشت یوسف حتی پس از مرگش نیز تمایل داشته باشد و خوانش داستان تا پایان برایش جذاب باشد؛ یکی دیگر از کارکردهای آینده‌نگری در این رؤیاها این است که نویسنده در آن دسته رؤیاهایی که پیش‌بینی‌کننده مرگ یوسف است، خواننده را به نجات قهرمان داستان یعنی یوسف امیدوار کرده است؛ برای مثال رؤیای بلعیده شدن یوسف توسط اژدها را با طنزی (اژدهای شبیه سرجنت زینگر) تلطیف کرده تا مخاطب آن را جدی نپندارد. همچنین در رؤیای افکنده شدن یوسف در تنور، او جزغاله و کورمال از تنور درآمده و نمرده است. این شگردها باعث شده مخاطب قدرت تخیلش را در پیش‌بینی اتفاقات بعدی به کار گیرد، در متن مشارکت فعال پیدا کند، از خوانش متن لذت برد و در نتیجه متن از کشش روایی جذابی برخوردار شود.

پی‌نوشت‌ها

1. story
2. text
3. anachrony
4. dream

منابع

- ابوت، اچ. پ. (۱۳۹۷). *سواد روایت*. ترجمه ر. پور آذر و ن. م. اشرفی. تهران: اطراف.
- اردلانی، ش. (۱۳۸۷). عامل زمان در رمان «سووشون». *مجله زبان و ادبیات فارسی*، ۱۰، ۹-۳۵.
- اسنون، ر. (۱۳۸۹). *خودآموز یونگ*. ترجمه ن. رحمانیان. تهران: آشیان.
- بیلسکر، ر. (۱۳۹۸). *اندیشه یونگ*. ترجمه ح. پاینده. تهران: انتشارات فرهنگ جاوید.

- دانشور، س. (۱۳۸۰). سووشون. تهران: خوارزمی.
- جانسون، ر. ا. (۱۳۹۳). تحلیل کاربردی خواب و رؤیا. ترجمه ن. نواری. تهران: بنیاد فرهنگ و زندگی.
- رابط، ر. (۱۳۸۹). خواب و تحلیل رؤیا از دیدگاه یونگ. تهران: دانش.
- رئسی سرحدی، ف.، خسروی، ح.، و آتش سودا، م. (۱۳۹۸). تحلیل کهن‌الگویی رمان سووشون. فصلنامه اورمزد، ۴۶، ۲۸۰-۳۰۳.
- ریمون کنان، ش (۱۳۸۷). روایت داستانی: بوطیقای معاصر. ترجمه ا. حری. تهران: نیلوفر.
- شوالیه، ژ.، و گبران، ا. (۱۳۹۷). فرهنگ نمادها: اساطیر، رؤیاها، رسوم، ایما و اشاره، اشکال و قوالب چهره‌ها، رنگ‌ها، اعداد. ترجمه س. فضایی. ج ۱-۳. تهران: کتابسرای نیک.
- فورد هام، ف. (۱۴۰۱). مقدمه‌ای بر روان‌شناسی یونگ. ترجمه م. میربهاء. تهران: جامی.
- قائمی، ف. (۱۳۹۲). از ریپه‌وین تا سیاوش. جستارهای ادبی، ۱۸۲، ۶۱-۸۶.
- قربانی مادوانی، ز.، و آقابابایی، س. (۱۳۹۷). کاربست نظریه زمان روایت ژرژ ژنت در مجموعه داستان‌های لحظه صدق و به کی سلام کنم؟. روایت‌شناسی، ۲، ۱۸۱-۲۱۲.
- کریمی قره بابا، س.، و رضایی، م. (۱۳۹۳). بررسی کهن‌الگوگرایانه درخت در رمان سووشون. فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی، ۲، ۷-۲۲.
- گری، م. (۱۳۸۲). فرهنگ اصطلاحات ادبی. ترجمه م. شریف‌زاده. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- گرین، ک.، و جیل، ل. (۱۳۸۳). درسنامه نظریه و نقد ادبی. ترجمه گروه مترجمان. تهران: روزنگار.
- مورنو، آ. (۱۴۰۰). یونگ، خدایان و انسان مدرن. ترجمه د. مهرجویی. تهران: مرکز.
- یونگ، ک. گ. (۱۳۷۳). روان‌شناسی ضمیرناخودآگاه. ترجمه م. ع. امیری. تهران: علمی و فرهنگی.
- یونگ، ک. گ. (۱۳۹۲). انسان و سمبول‌هایش. ترجمه م. سلطانیه. تهران: جامی.
- یونگ، ک. گ. (۱۳۹۵). ناخودآگاه جمعی و کهن‌الگو. ترجمه م. ب. اسمعیل‌پور و ف. گنجی. تهران: جامی.

References

- Abbott, H. P. (2018). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Translated by R. Pourazar & N. M. Ashrafi. Tehran: Atraf.
- Ardalani, Sh. (2008). The Role of Time in the Novel *Suvashun*. *Journal of Persian Language and Literature*, 10, 9–35.
- Bilsker, R. (2019). On *Jung*. Translated by H. Payandeh. Tehran: Farhang Javid Publications.
- Chevalier, J., & Gheerbrant, A. (2018). *Dictionary of Symbols: Myths, Dreams, Customs, Gestures, Forms, Figures, Colors, and Numbers* (Vols. 1–3). Translated by S. Fazaeli. Tehran: Ketabsara-ye Nik.
- Daneshvar, S. (2001). *Suvashun*. Tehran: Kharazmi.
- Fordham, F. (2022). *An Introduction to Jungian Psychology*. Translated by M. Mirbaha. Tehran: Jami.
- Ghaemi, F. (2013). From Rapihvin to Siavash. *Literary Essays*, No. 182 (Autumn), 61–86.
- Ghorbani Madavani, Z., & Aghababayi, S. (2018). Application of Gérard Genette's Narrative Time Theory in the Short Story Collections *Lahze ye sedgh* and *Be ki Salam Konam?*. *Narratology Biannual Journal*, 2, 181–212.
- Gray, M. (2003). *Dictionary of Literary Terms*. Translated by M. Sharifzadeh. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Green, K., & Leech, L. (2004). *Critical Theory and Practice: A Coursebook*. Translated by a group of translators. Tehran: Rooznegār.
- Johnson, R. A. (2014). *Inner Work: Using Dreams and Active Imagination for Personal Growth*. Translated by N. Navari. Tehran: Foundation of Culture and Life.
- Jung, C. G. (1994). *Psychology of the Unconscious*. Translated by M. A. Amiri. Tehran: Elmi va Farhangi.
- Jung, C. G. (2013). *Man and His Symbols*. Translated by M. Soltaniyeh. Tehran: Jami.
- Jung, C. G. (2016). *The Collective Unconscious and Archetypes*. Translated by M. B. Esmailpour & F. Ganji. Tehran: Jami.
- Karimi Ghareh Baba, S., & Rezaei, M. (2014). Archetypal Analysis of the Tree in the Novel *Suvashun*. *Technical Quarterly of Narrative Studies*, 2, 7–22.
- Moreno, A. (2021). *Jung, Gods and Modern Man*. Translated by D. Mehtjuyi. Tehran: Markaz.

- Rabet, R. (2010). *Dreams and Dream Analysis from a Jungian Perspective*. Tehran: Danesh.
- Raeesi Sarhadi, F., Khosravi, H., & Atash-Sowda, M. (2019). Archetypal Analysis of the Novel *Suvashun*. *Ormazd Quarterly*, No. 46, 280–303.
- Rimmon-Kenan, S. (2008). *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. Translated by A. Horri. Tehran: Niloufar.
- Rosler, C (2020). “Jungian theory of dreaming and contemporary dream research-finding from the research project structural dream analysis”. *Journal of Analytical Psychology*, 65. pp 44-62.
- Snowden, R. (2010). *Jung - The Key Ideas (Teach Yourself)*. Translated by N. Rahmanian. Tehran: Ashian.